

Оригинални научни рад
УДК: 821.163.41.09-31 Нушић Б.
811.163.41'81'367.622.22
DOI: 10.5937/zrffp56-63090

ДЕМИНУТИВИ И ХИПОКОРИСТИЦИ КАО ЈЕЗИЧКО И ЕМОЦИОНАЛНО ОБЕЛЕЖЈЕ НУШИЋЕВЕ *ДЕВЕТСТО ПЕТНАЕСТЕ*

Илијана Р. ЧУТУРА¹

Универзитет у Крагујевцу
Факултет педагошких наука
Катедра за филолошке науке
Јагодина (Србија)

Маја М. ДИМИТРИЈЕВИЋ²

Универзитет у Крагујевцу
Факултет педагошких наука
Катедра за дидактичко-методичке науке
Јагодина (Србија)

¹ ilijana.cutura@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-6815-1337>

² maja0205@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0002-6367-5748>

Примљен: 28. 11. 2025.

Прихваћен: 25. 3. 2026.

ДЕМИНУТИВИ И ХИПОКОРИСТИЦИ КАО ЈЕЗИЧКО И ЕМОЦИОНАЛНО ОБЕЛЕЖЈЕ НУШИЋЕВЕ *ДЕВЕТСТО ПЕТНАЕСТЕ*³

Кључне речи:
деминутиви;
хипокористици;
Девејсџо
йејнаесџа –
џраједија једној
народа;
стилематичност;
стилогеност.

Сажетак. У раду се анализира употреба деминутива и хипокористика у делу *Девејсџо йејнаесџа – џраједија једној народа* Бранислава Нушића, с циљем да се испита њихова стилска функција и повезаност са емоционалним и тематским слојем дела. Коришћена је лингвостилистичка метода, уз укључивање творбених, морфолошких и семантичких аспеката анализираних лексема. Иако је дело мање заступљено у литератури, истраживачи указују на његову жанровску хибридност, присуство религијских и библијских мотива, снажно емоционално обојено приповедање, као и тематски фокус усмерен на колективну трагедију. Књига је писана из личне, али и историјске перспективе, а њен стил обухвата архаизме, народни језик, изразиту симболичност и богатство лексичких и синтаксичких слојева. Значајну стилску особину дела представља употреба деминутива и хипокористика који су превасходно деноминални деривати и нарочито су уочљиви у три тематска поља: 1) животиње; 2) људи (често у функцији појачане емпатије или сентименталности); 3) предмети који симболизују светлост и слободу, чиме се њихова лингвостилистичка улога транспонује на симболичко-идејну раван.

³ Истраживање је суфинансирало Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије (Уговор 451-03-34/2026-03/200140).

Уводне напомене

Предмет овога рада јесте употреба деминутива и хипокористика у Нушићевом делу *Девејстио њејинаесџа – шраједија једној народа*. Основна истраживачка питања јесу: а) у којој мери су ове лексеме стилематичне и стилогене; б) да ли се може уочити кореспондентни однос између њихове употребе и емоционалног фона, односно тематско-идејног слоја дела у целости. Анализа је проведена применом лингвостилистичке методе, уз осврт на творбене, морфолошке и семантичке карактеристике појединих деминутива с једне, и на опште и језичко-стилске карактеристике овог романа с друге стране. С обзиром на то, анализа је методолошки и (суб)дисциплинарно нужно вишеаспектна.

Нушићева *Девејстио њејинаесџа – шраједија једној народа* ни после сто десет година од догађаја о којима приповеда и готово исто толико од кад је написана (у периоду 1915–1921) није привукла значајнију, рекли бисмо заслужену пажњу. Један од могућих разлога што ово дело није шире читано и анализирано Дејановић (2014) види у снажној религиозној компоненти којом је проткано, а која је била непожељна у дугом временском периоду. Поред тога, *Девејстио њејинаесџа* била је означена као дело које нема јасне жанровске одлике. Како Лешић наводи, и сам Нушић га није жанровски једнозначно одредио (Лешић, 1989, стр. 172).⁴ Пејчић (2015) истиче Нушићев поговор у којем писац књигу готово одређује као грађу. Уз то, он је сматра и недовршеном, у смислу да очекује и жели једно колективно грандиозно дело о датим догађајима, које неодређено квалификује:

„Ја ову књигу не сматрам као готово дело о великоме догађају, те се чак и побојавам да није нешто претенциозан наслов који сам јој дао. На томе делу, које ће се несумњиво једнога дана јавити, било као *историја било*

⁴ Лешић (1989, стр. 173) критикује жанровску хетерогеност *Девејстио њејинаесџе*, истичући да њену „еклектичну” структуру одликују „недоследност и неуједначеност”, да је Нушић „врлудао између романа, низа приповедака, документарно-хисторијске хронике, дневника и ратних мемоара”.

као *йрича* или *ей*,⁵ мораће и време и много руку сарађивати, а ја, нудећи овим само део грађе, могу бити задовољан ако кадгод будем сматран сарадником на томе великоме делу.” (Нушић, I, стр. 339)

Нушићева одредница *Девейсџио џејнаесџе*, по којој се књига може сврстати између фактографије и литературе, те је он у њој истовремено објективан и субјективан, задржана је, те је Иванић (2014, стр. 693) одређује као „ мемоарско-романескно дјело”. Такав карактер потврђује и сегмент из периода настајања дела када се Нушић крајем 1918. године из Рима писмом јавља војводи Живојину Мишићу, „молећи га да му одговори на низ питања у вези с догађајима који су се одиграли приликом *џада Краљева* (претпоследња глава књиге) јер жели *џоезију йриче да йројка истџином*” (Lešić, 1989, стр. 173).⁶ Ипак, Нушић у овом писму истиче да „не пише историју, већ литературу, *џа зайџо, без зазора, џојдекоји дейџаљ сме и да умейне, уверен да џџме не чини шџџейџу но, найројџив, џомаже ойџиџој сџвари*” (Lešić, 1989, стр. 173).

Иако се Нушић после синовљеве смрти зарекао да неће писати, те се, према Лешићу (Lešić, 1989), у повлачењу ослобађао својих рукописа почев још од Скопља, ипак у Улцињу почиње „да размишља и у потаји, за себе, да прави прве биљешке о књизи у којој би описао *џпраједију једној народа*. Као никад до тада, пуних пет година, он је у емиграцији, а доцније у ослобођеној отаџбини стрпљиво исписивао сјећања на 1915. годину” (Lešić, 1989, стр. 172). Књигу посвећује сину: „Место трошне и камене плоче, сине, овом књигом туге и болова бележи ти отац гроб”. Лешић (1989, стр. 173) сматра да су управо те несрећне околности оно што је „мјестимично [...] оптеретило књигу прејаким емотивним набојем (често мелодрамским и патетичним)”,⁷ те да је Нушићева лична трагедија присутна „било као непосредни рефлекс, било као препознатљива асоцијација, јер његови безимени јунаци, мајке, очеви, госпе у црнини, доживљавају исти или сличан губитак сина јединца” (Lešić, 1989, стр. 173). Ипак, реална потка *Девейсџио џејнаесџе*, када се

⁵ У раду истичемо деминутиве и хипокористике подвлачењем, а друге лексеме и конструкције у непосредном окружењу које доприносе експресивности и конотативној контекстуализацији – италиком.

⁶ Делови у цитатима истакнути курзивом преузети су из оригиналног текста Лешићеве монографије Бранислав Нушић, *живој и дјело* (Lešić, 1989).

⁷ Иако доноси низ значајних података, Лешић (1989, стр. 175) ипак са дневнополитичког становишта критикује ово Нушићево дело, уз оцену да Нушић о краљевима пише не могући „да се ослободи патетичне (удворичке) стилизације”, „мелодрамског експресивног казивања”, да то чини вероватно у страху од репресивних мера, те да на неким местима из Нушићевог текста избија „очигледна национално-пропагандна тенденција”. Како Дејановић (2014) аргументовано полемиче са Лешићевим оценама, нећемо се на њима задржавати, осим напомене да Нушић у *Девейсџио џејнаесџиој* веома често, оштро и огорчено приказује делање државног и војног апарата.

имају у виду губици Србије у Првом светском рату (видети Дејановић, 2014), јесте оно што Нушић, као сведок и учесник описаних догађаја, не може и не жели да пренебрегне. Стога се не можемо, дакле, сложити с тим да је Нушић, пишући о „безименим јунацима” који су изгубили синове био превасходно мотивисан тиме да транспонује трагедију своје породице. Сличним квалификацијама, како Перић (Perić, 2023) наводи, подложна је била и Нушићева путописна проза *Косово, ојис земље и народа*,⁸ за коју Самарџија (2018, стр. 377) показује да повремена селективност и идеализација почивају на јасној идеји о положају Срба која је водила и Нушића: „[...] након нестанка средњовековне државе, српски народ на Косову непрекидно је био разапет између два зла – остати и опстати или опстати и отићи”.

Како Дејановић (2014, стр. 28) истиче, премда се радња *Девејстѿо ѿејѿнаесѿе* „одвија на релативно малом простору [...] и у релативно кратком временском раздобљу – од септембра до децембра 1915”, фабула је развијена – „степенасто се ређају описи збегача од Скопља па даље”, а приче и исповести појединих јунака прстенасто се умећу. Пејчић (2015, стр. 493) наглашава да је кључни фактор кохезије дела хронотоп пута, на којем се прича, као егзистенцијална потреба, не прекида.

Књига има тридесет три поглавља, у чему видимо директну реминисценцију на године Христовог овоземаљског живота и Христово распеће (последње поглавље носи наслов „Ропач”). Религиозна компонента у роману је иначе високоприсутна (видети Дејановић, 2014; у вези са традицијом видети и Питулић, 2015), при чему и сама подела *Девејстѿо ѿејѿнаесѿе* у два дела као да призива Стари и Нови завет, од паралеле са борбом Давида и Голијата, па до паралеле са Голготом и вере у Васкрсење.

Језичко-стилске карактеристике *Деветсто петнаесте – ѿрејѿходна ѿроучавања*

Док је о *Девејстѿо ѿејѿнаесѿој* писано са наведених аспеката, детаљније језичко-стилске анализе појединих фреквентних обележја су мање заступљене. Дејановић (2014) у раду, далеко општије конципираном, ипак сажето представља неколико језичко-стилских одлика *Девејстѿо ѿејѿнаесѿе*. То су: приповедање углавном у трећем лицу, повремено у првом и другом, чести дијалози и говор групе, иронија, сарказам, гротеска, контраст, као и стална актуелизација говорног тренутка, пре свега употребом презентна.

⁸ Перић (Perić, 2023, стр. 229) примећује и следеће: „Нушићева интерпретација усмене историје и колективног сећања могла би се квалификовати у каквом малициозном тумачењу (најчешће, од стране страних слависта, каквих је већ било) као тенденциозна, рестриктивна, селективна и редукционистичка, вероватно и као националистичка.”

Питулић (2015) посредно указује на неке карактеристике, у светлу присуства и обликовања елемената народне књижевности и народне традиције Срба, те доноси низ традиционалних симбола и мотива (а тиме и одређеног лексичког слоја: гаврани на попришту, традиционални искорак из времена у облику празника који представља везу са домом и прецима, „повратак” детињству и атмосфери породичног дома, са сликом огњишта као олтара, народне изреке итд.). Ово мотивско поље у оквиру поређења уочава и Чутура (2024), истичући да поређења у *Деведсто њејнаесте* остварују јаке асоцијативне везе са тематско-филозофским слојем романа и призивају библијске мотиве (нпр. поредбени појмови који припадају семантичком пољу *вајире* или *воде* – поплаве, опасне пловидбе и сл.).

Закључујући да је језик *Деведсто њејнаесте* у великој мери близак данашњем стандарду (али и да има одступања на свим нивоима), Јовић (2016) у анализи издваја елементе народног језика у говору ликова, двојне фонетске ликове појединих речи страног порекла, живу употребу покретних вокала у заменичко-придевској промени, чешћи генитив множине са наставком *-а* и непостојаним *-а-* код именица чија основа завршава сугласничком групом, презент на *-ује* глагола са инфиксом *-ава/ова-* итд. Јовић (2016, стр. 189) такође напомиње да су у синтакси „приметни како губљење појединих особина карактеристичних за Вуков језик и језик предвуковских писаца, тако и утицај страних језика”, па изводи закључак „да су неке од ових особина последица тематике дела која је захтевала узвишенији тон, наглашеност у приповедању и описивању” (Јовић, 2016, стр. 189).⁹ Стога се овај роман издваја из највећег дела Нушићевог стваралаштва, у чијем се комедиографском сегменту истичу елипса, узвици, комични ефекти, ликови „лутке” (Найденова, 2024), те елементи комичног и колоквијални тон који су заједничка одлика Нушићеве комедије и колумне (Spasić, 2018).

⁹ Алексић (2019, стр. 392–393) сумира најзначајније факторе који су повлачење (у)чинили, да се послужимо речима из наслова *Деведсто њејнаесте*, трагедијом народа: „Напуштање Приштине и постепено одступање преко Косова представљало је посебно тешку етапу на страдалничком путу Србије ка Албанији, и то не само због очајне ситуације на фронту, временских неприлика, недостатка хране и основних животних намирница, болести и огромних људских губитака, већ и због историјског, културног, духовног и симболичког значаја Косова за Србију и српски народ”. Додатно, и Нушићев пређашњи однос према Косову свакако је морао допринети његовом доживљају догађаја у Великом рату као Голготе народа. У том смислу, говорећи о путопису *Косово*, Ђорђевић (2001, стр. 144) истиче да га „Нушић пише с идејом да постане део традицијског наслеђа”, те да се у њему „Косово као простор доживљава импресивно”.

Деминутивни и хипокористички у Деветсто петнаестој

Поред наведених карактеристика, употреба деминутива и хипокористика по фреквенцији спада у изражене језичко-стилске особености *Деветсто ијетнаесте*. Нушић користи њихове семантичке и конотативне потенцијале који почивају на „чиниоцу умањености: оном чиниоцу који се доградњом преобраћа и у благонаклоност, и у површно прилажење појму, у минимизирање, па и у покуду. Доградња се, као што је поменуто, врши унутар самог типа новонастале јединице (семантички 'сагласан' или 'несагласан' spoj), затим осмишљеношћу шире реченичне целине, или под дејством чак и обухватнијег контекста. Како изгледа, у овоме су могућности код 'умањивања' богатије него код 'увећавања'” (Грицкат, 1995, стр. 2). С друге стране, управо сагласно истицању Ирене Грицкат, показује се да је конотативна усмереност деминутива у *Деветсто ијетнаесте* обликована „под дејством” контекста дела у целини. У анализи се усмеравамо на овај аспект, класификујући деминутиве и хипокористике према опозицији *живо – неживо*. Лексеме су издвојене и на основу критеријума фреквенције у делу, дакле или на основу вишекратне појаве исте лексеме (што је потенцијални сигнал изразите стилогености) или на основу бројности деминутива и хипокористика исте лексичко-семантичке групе. Како се показује, највећи удео у тако ексцерпираним лексемама имају именице, и то творенице грађене типичним деминутивним суфиксима.

Деминутиви и хипокористички у лексичко-семантичком пољу назива за животиње

Међу најфреквентнијим деминутивним именицама су оне које означавају животиње у збегу. То су најчешће лексеме *коњић* и *вочић*, те *кравица*. Њихова емоционална маркираност није у стилематичности с обзиром на то да су уобичајене и њихове основе и сам суфикс *-ић* (*-чић*) као „најпродуктивнији суфикс којим се граде деминутивне именице мушког рода” (Јовановић, 2010, стр. 37). Овај суфикс, који је „и по пореклу и по својој основној функцији деминутивни суфикс” (Јовановић, 2010, стр. 37), „у садржај основе уноси нову семантичку компоненту, којом се садржај основе и квалитативно одређује. Тако се код деминутива у категорији бића компонента 'мали' реализује као 'млад', односно деминутиви са суфиксом *-ић* (*-чић*) означавају: а) младо мушко биће [...]; б) младу животињу [...]; в) младу биљку” (Јовановић, 2010, стр. 41). У *Деветсто ијетнаесте* доминантно је хипокористичко значење: животиње у непрегледној колони нису младе, већ нејаче и измучене. То су бића која саучествују у трагедији народа, осећајући патњу деце и нејачи и

остајући верна својим сапутницима,¹⁰ како се можда најјасније и најпотресније ишчитава у епизоди када мајка ставља промрзлу децу на ребра умирућег вола не би ли се загрејала на његовом још топлим телу.

„У том наиђосмо на вола који остављен лежи поребарке крај друма, борећи се са душом и тешко дишући кроз набрекле ноздрве. Преморио га пут, ко зна одакле он, озго из Србије, вуче терет и не одмара се ни дању ни ноћу. Па уз то нигде хране, а ноћи мразне, те стока незбринута, ненахрањена, несклоњена, малаксава полако и пада крај друмова. [...] Жена га послуша и положи децу по волу, који је већ био склопио очи предајући се смрти, осетив терет на својим ребрима, отвори још једном оне велике, оне паметне и пуне израза очи и погледа боно дечицу. Изгледало ми је у томе часу као да у његовим очима видим сузу и као да му чујем речи:

– Грејте се, грејте, српска дечице! Учинио сам своје: извлачио сам топове српске на Рујан и на Облаково, износио их на грудима својим на Лисац и на Осогово, на Цер и на Јагодњу и поштено служио где год је требало и кад год је требало.” (Нушић, II, стр. 17–18)

Контекст који предодређује реализацију хипокористичког значења дат је у појединачним сликама, али је садржан и у целокупном емоционалном фону романа. Тако „деминутиви који примарно означавају ’младунче’, ’младу јединку животиње’, а затим и ’малу животињу по величини, тежини и сл.’” редовно имају „хипокористичко значење типа одобравања, нежности, пријатељства, покровитељства и сл.” (Јовановић, 2010, стр. 43). Овакве лексеме изузетно су честе у *Деветсто и петнаест*ој, што ћемо илустровати следећим потврдама.

„[...] те су тако кренули у збег за осталим светом, одмичући се по неколико часова дневно, онолико колико је деда могао да ходи, онолико колико је коњић могао да тегли. Пошли су за светом, за народом, не питајући куда и сад иду, не знајући куда и не слутећи да ће ускоро наићи на албанске планине не слутећи да ће им таљиге бити сувишне, а *бедни коњић* тешко моћи примити на себе да понесе једну тако тешку бригу. За таљигама иду једна воловска кола опет претоварена стварима, женама и децом. *Вочићи* тешко дахћу и посрћу, не могући да извуку кола која сваки час упадају у пролоке [...]” (Нушић, II, стр. 10); „Путничка кола са арњевима и уморним коњићима чије сапи брекћу као мехови, а блато искитило трбух те висе читави гроздићи; [...] па онда мала сељачка кола са вочићима као срндаћима и точковима које је омотало блато слојем дебљим и од самих наплатака; па двоколице које вуче коњић, ознојених

¹⁰ Говорећи о концептуализацији верности, Стефановић (2022, стр. 206–207) посебно издваја концепт верности код животиња.

ребара и усахнутих кукова, за овима фијакер са београдске калдрме на коме још vise, као крпчићи на просјачким чакширама, гуме око точкова [...]” (Нушић, II, стр. 12); „Кроз гомиле пешака тискају се још и коњићи осамарени и натоварени, кравица коју вуче мајка да би исхранила децу и овца коју је грешни домаћин потерао да се негде у планини исхрани зимус.” (Нушић, II, стр. 13)

Експресивност је појачана самом сликом збегача као оквиром, али и паралелизмима који укључују и стављају у исту трагичну раван изнемогле људе и животиње („онолико колико је деда могао да ходи, онолико колико је коњић могао да тегли”) и конгруентним и неконгруентним атрибутима *бедни, уморни, ознојених ребара и усахнутих кукова*, као и одређењима других елемената која делом укључују интензификацију семе *мало (іроздићи, крйчићи, мала сељачка кола* итд.).

Емоционалне нијансе деминутива
и хипокористика у означавању људи

Нушић на сличан начин деминутивима, у нешто ширем дијапазону лексема, означава и одређене категорије људи које среће или о којима се приповеда током повлачења. У овој групи лексема изразито је „значајан [...] параметар ’драг, мио, симпатичан, близак’” (видети Ристић и др., 2005, стр. 604).

Са посебним саосећањем према обичном човеку из народа, а у контрасту према припадницима државног апарата, војне управе и њиховим члановима породица и штићеницима, хипокористички упућује на припаднике оних слојева друштва који су најизложенији страдању. Тако исказује, у приповести о борби, нарочиту емпатију према трећепозивцима које означава лексемом *чичице*. Овај хипокористик је и хипокористик у односу на именицу *сйриц* (видети Дражић, 2022, стр. 237), те је хипокоризација двострука, што уноси фамилијаран и изузетно емоционално обојен тон у именовању трећепозиваца. У *Девейсџо њејнаесџој* лексема *чичица* пратећа је атрибутом *доброћудни*, који додатно наглашава опонирање ратног контекста и окупаторске војне силе и бранилаца „чији животи [...] само пењу број жртава”. Ипак, мир, сталоженост и решеност *чичица* преовладава и у безизлазним моментима („једе сир и хлеб и пуца”), а такве су слике опет обликоване употребом пратећих деминутива (*јаружица, њешикирић*) који излазе из оквира искључивог денотирања физичке димензије и упућују на присност природних и предметних објеката који су у уобичајеним животним условима маргинални.

„Можеш ли, стари? – довикује чичици који је полагао иза једног бусена.” (Нушић, I, стр. 134); „Другог чичицу нађе капетан у једној *јаружици*. Развио на земљу прљав њешикирић па једе сир и хлеб и пуца.” (Нушић, I,

стр. 135); „С чим ће се и с ким одржати? – питао се капетан сам у себи – зар са овим *доброћудним чичицама*, чији животи не доприносе успеху, већ само пењу број жртава?” (Нушић, I, стр. 135)

Нушић са истом врстом емпатије пише и о младићима који су, понесени патриотизмом, били одлучни да се боре или су били мобилисани. У овим фрагментима текста он исказује врло оштру критику према целокупној политичкој и ратнотактичкој опредељености војног и државног врха. То посебно чини у оквирима слика у којима доминантни емоционални тон носе лексеме (самостално или у оквиру синтагми) са семом *недорасџао*, *млад: дејџе/деца*, *мушкарчић*, *дечко*, *неискусно дејџе*, *недозрели мушкарчић* и сл.

„У том стиже у авлију, сав задуван и зајапурена лица, *дечко*, *џмназисџа*, чија мајка од јутрос већ, још од ране зоре, крши руке бринући се где је. *Дечко* је још синоћ казао мајци да он неће да бежи, он хоће с браћом да погине, бранећи Београд, али је мајка мислила да су то само голе речи *неискусноџа дејџеџа од џеснаесџџ џодина*, када је *младосџџ*, *још неџакнуџа џрубоџџу сџварносџџи*, *џако леџа*, *бујна и свежа*. // И када је мајка, милујући му *бујну косицу*, пуних очију суза, рекла: // – А ко ће мајку да брани?” (Нушић, II, стр. 89); „Али је то био обичан разговор, често понављан у свакој кући где понос *недозрела мушкарчића* казује прву мушку реч.” (Нушић, II, стр. 90); „Када сам у томе тренутку покушао да браним небригу којом су ова *деџа очуџана од своџих кућа и бачена у невољу*, нисам ни *слуџио да су џа деџа на смрџџ осуђена [...]*” (Нушић, II, стр. 23)

Читава осамнаесто поглавље, „Роман једног девојчета”, посвећено је причи неименоване младе девојке о трагичним догађајима у рату који су обележили њену младост. Како у наслову поглавља одређује јунакињу (лексемом *девојче*), Нушић је овим хипокористиком именује до краја, не употребљавајући лично име, што није редак поступак у овој књизи. Таквим изостанком именовања безимени ликови и ликови-приповедачи репрезентују прототипичне ликове из народа, чиме се креира специфични суоднос колективног и индивидуалног.¹¹ Као код претходних типова деминутива и хипокористика, и у овим пасажима се слика гради низањем лексема и других језичко-стилских средстава који подупиру осећање самилости. Међу таквим лексемама су и деминутиви (у примеру који следи: *слабачко*, *млазић*, *сукњица*, *бошчица*). Емоционалност трагике појачава и пишчев избор да страдању девојчета придода и временске неприлике: девојче не само да је

¹¹ О овом односу, а кроз призму третмана индивидуалних ратних траума у савременом српском роману, Брајовић (2024, стр. 152) каже да „колективна артикулација идентитета у лепој књижевности тражи сугестивно изведену персоналну фигурацију, баш као што се његова лична артикулација неизбежно огледа и диференцира у заједничком аспекту постојања и саморазумевања”.

покисло него се оно што има на себи и уз себе разлива, остављајући трагове (у примерима су ови делови такође истакнути курзивом). Посебно је алузивно „разливање” болничког крста и поређење „млазића” са крвавом браздом, па растакање и крв навешћују црне слутње везане за предстојеће догађаје.

„Ветар јој повија йокислу сукњицу и припија уз слабачко йело, на ногама јој плитке, исцепане и прљаве ципеле са којих се узице вуку по блату. *Над челом јој се, од кише, разлио црвени крст са йлайна*, којим је повила главу као болничарка, *йа јој један црвен млазић йече челом као крвава бразда*. [...] Пришао сам једном жандарму, који је бајаги одржавао ред, којег нити је било нити га је могло бити, и замолио га да пропусти йо бедно девојче. Она ме је захвално погледала и ушла је у вагон, носећи *једну црну доичицу са које је кайала вода и остйављала масйиљави йрај за собом*... Када сам је сада на друму срео промрзлу и понудио јој ћебе да обавије своје слабачко йело, онај поглед захвалности са скопске станице још једном се понови.” (Нушић, II, стр. 28–29)

За деминутивом истог типа (*момче*), Нушић посеже у представи потресне слике која са једне стране контрастира сликама бахатих штићеника моћних, а са друге се интензификује сродним морфолошко-лексичким окружењем (*сићушан коњ, кравица, йоњавица*):

„Кола вуче само један сићушан коњ, а друга страна руде празна. Када сам их пре у Приштини видео, са те друге стране била је упрегнута кравица, ал’ угинула је ваљда. По даскама, на навилку сена застртом шареном йоњавицом, лежи оно болесно момче већ сасвим уйалих очију.” (Нушић, II, стр. 27)

Истичући да су међу деминутивима са суфиксом *-че* најбројнији они који означавају млада лица, Јовановић (2010, стр. 74) наводи и да „[п]рема традицији српске културе деминутиви који садрже семантичку компоненту ’млад’ реализују хипокористичко значење за исказивање наклоности, симпатије, покровитељства, шаљивости, саосећања и сл.”¹² Матијашевић (1981, стр. 207) говори о диференцијацији између суфикса *-е*, *-че* и *-ић*, *-чић* у савременом српском језику у смислу зачетака семантичке специјализације суфикса *-е*, *-че* и њиховог потискивања. Такође, између осталог истиче и

¹² Јовановић (2010, стр. 75) напомиње да „неки деминутиви са суфиксом *-че* у одређеним контекстима могу реализовати негативно значење”, пре свега иронијско, али да „негативне семантичке реализације нису типичне за деминутиве са суфиксом *-че*, већ оне могу бити само стилски и контекстуално условљене”. На зависност конотативног значења деминутива (у српском и руском језику) од говорних услова указује и Шапић (2024). С друге стране, „[у]потребом деминутивних именица типа *бедниче, їрдавче, јадниче, мучениче* ублажава се негативан садржај основних именица *бедник, їрдавац, јадник, мученик*, и тако изражава однос сажаљења, благонаклоности према животним невољама младог бића” (Јовановић, 2010, стр. 76; видети и Вељковић Станковић, 2020).

значење фамилијарности суфикса *-е* и *-че*. Вероватно оваква спецификованост суфикса *-че* чини да су именички деминутиви творени њиме најмање „склони полисемији” (Драгићевић, 2016).

У *Деветсто петнаестој*, како се показује, лексеме *девојче* и *момче* као доминантну семантичку одредницу имају исказивање саосећања и покровитељства, што је условљено тематско-мотивским оквиром романа и предодређено контекстом трагедија које преживљавају актери одређени овим лексемама.

Осим што су суфикси *-че* и *-иче*, како наводи Радић (1984), најпродуктивнији у староштокавским говорима (док у новоштокавским говорима нема суфикса *-иче*), они су специфични у односу на готово све остале суфиксе јер образују деминутиве од именица и мушког и женског рода. Било да је то радио свесно или нехотице, оваквим обједињавањем творбено истих и по основи сродних именица Нушић је остварио својеврсни експресивни паралелизам стављајући у исту језичку и семантичку раван лексеме (средњег рода) којима означава младе људе о чијим страдањима сведочи. Посебно када пише о деци и њиховом страдању, Нушић проговара као директни сведок, дубоко погођен и тронут трагедијом која не мимоилази ни најмлађе. У таквим пасажима деминутиви и хипокористички представљају уочљиво обележје његовог израза, што је и могло бити једно од својстава језика и стила која су наводила критичаре да у *Деветсто петнаестој* виде сенку патетике.

„Побегли су, помислио је и забринуо се где ће са *малом дечицом*. И док је он сузних очију посматрао своју *кућицу*, гнездо у којем су у миру он и жена отхрањивали *џициће*, чу као из гроба пригушен дечји глас: „Тата, тата!” Глас детињи и срце очинско поведе му поглед и спази на подрумском *црзорчећу* љулку *дечју плавцу* и *свећле очице* пуне радости и поуздања, што су видели *џајицу* који ће их бранити [...]” (Нушић, II, стр. 98–99)

Посебно су потресни фрагменти 21. и 22. поглавља, насловљених „Пуста кућа” и „Бацајте сами у огањ децу”. У њима Госпа у црнини приповеда о судбини свога детета и друге деце, а прича се окончава трагичном немогућношћу да се сасвим мала деца макар достојно сахране. И само место крајње патње, Младеновац, означено је двоструким умањењем („мала варошица”) чиме се, без додатног описа људи у збегу, и без оптерећења главне приче нити приче о деци, креира снажна представа о малом месту које је постало збег многих, „варош пометених, варош суманутих који су се тискали улицама без циља, без разлога, не знајући куда ће, не знајући шта ће” (Нушић, II, стр. 117). Фрагменти су пуни деминутива (нпр. *ручице*, *ножица*) и других лексема којима се истиче узраст, али у датом контексту превладава компонента осећања најдубље несреће у употреби хипокористика (*невинашце*, *раница*, *придеви мали* и *мајушан*).

„Вриснула сам, као да сам тог тренутка ја била рањена; почела сам да тргам са себе хаљине, не би ли нашла ма једно суво парче којим би му превила раницу, и, најзад, здрах са груди део своје кошуље, те парче крпе, превијене неколико пута, наслоних детету на раницу, не би ли стала крв.” (Нушић, II, стр. 108); „Улази затим војник и он води *дејше мало, мајушино, њек њроходало*. На детету прокисле и згужване хаљинице, а весело гледа и чврсто се држи за војников кажипрст.” (Нушић, II, стр. 108); „И код тих речи, не обзирући се на све позиве начелникове, оде и затвори врата за собом, а мали мртвац, *друјарчић моја чеда* које ми је лежало на крилу, остаде на столу не плачући за мајком која га је оставила.” (Нушић, II, стр. 124); „болела ме је судбина оне мртве мајке крај чијег се тела игра невинаице [...]” (Нушић, II, стр. 117); „Начелник му главом показа мртво невинаице које је лежало на столу покривено џепном марамом, и на оно, које је лежало на моме крилу.” (Нушић, II, стр. 117–118); „Бог се постарао да *дечица* буду у друштву.” (Нушић, II, стр. 135); „Спустила сам га и – сад је једанаест мртвих *анђелака* лежало на даскама једно крај другог...” (Нушић, II, стр. 135)

Напомене да „у судбини анонимне Мајке лако препознајемо Банов удес” (Lešić, 1989, стр. 173) и потпуну паралелу њеног и Нушићевог губитка можемо пресликати и на план језичко-стилског обликовања текста. Наиме, у уводном сегменту 21. поглавља („Пуста кућа”) писац коментарише Госпино приповедање, те каже да је она причала „са пуно осећаја и топлине”; „у великој очинској несрећи осетила саучешће у своме материнском болу” (Нушић, II, стр. 101). И управо ова два поглавља – дакле, трагична приповест Госпе у црнини – одликују се, како смо показали, употребом деминутива у исказивању *осећаја, њојлине и саучешћа*. На потпуно исти начин и писац формира овакав емоционални тон према *џираједији народа*, хипокористичношћу која је „потврда симпатије, милоште, ганућа” (Грицкат, 1995, стр. 2).

Нушић, међутим, не исказује емпатију према свим актерима који су се нашли у повлачењу са „обичним” народом. Припаднике привилегованих слојева описује са горчином и сарказмом и то су једини моменти у *Девејсџо џејџнаесџој* када се пред читаоцем, рекли бисмо, препознаје Нушић комедиограф. Ови екскурси су иначе својствени Нушићу, што истиче Иванић (2014, стр. 694): „Нушићева поетика [је] мултивалентно, слободно и непредвидљиво стапање поетика различитих жанрова и стилова (комично, трагично, мелодрамско, сатирично, хумористичко...), преплет јединства (с обзиром на Нушићево ауторство) у мноштву (с обзиром на жанровске и стилске разлике)”. У роману је више таквих слика, које се конфронтирају са сликама исцрпљених људи, али ћемо као илустрацију навести једну:

„Затим долази фијакер, опет државни или бар реквириран, јер је војник на боку. У фијакеру мало ствари, али много света. На горњем седишту

млада госпођа и њена госпођа мајка; на доњем седишту слушкиња и слушкињин швалер. Млада госпођа држи на крилу своје куче, а слушкиња своје куче; стара госпођа кавез са канаринком. Нико их из гомиле не познаје и пролазе без примедбе, сем што их прати гласан смех оних којима није до смеха.” (Нушић, I, стр. 157)

Одмах потом следи оштар контраст ове слике са сликом *малих њаљки* које „вуче покисао и блатњав *коњић*, мало већи од козе а мршав као глад”; „У колима троје *дечице*, само им *лавице* вуре из влажних ћебади, и мајка која ће за који дан у каквом јарку на путу родити и четвртог брата онима што вуре из ћебади, а Србији и четвртог војника, који ће, тамо у будућности, заменити оне што су падали на бојишту” (Нушић, I, стр. 157). Са овом се смењује слика у којој неће бити ниједног деминутива, а где кућу госпође потпуковнице возе „седморо државних муниционих кола са коњском запрегом”, са седам коморџија, а у пратњи је „осам војника, осам бораца, и један наредник”. Набрајањем ствари на колима Нушић постиже ефектан синатроизам који кулминира у потпуно гротескном низању: „кревети, астали, кујнски рафови, столице, умиваоници, шпорет, чунци, сандук са празним флашама, једна столица за љуљање, буре с киселим купусом, два-три метра сечених дрва, седам или осам џакова државнога брашна, вероватно упљачканог из каквог државнога магацина, колица за дете, саксије с цвећем и буре с лијандером” (Нушић, I, стр. 158). Уколико упоредимо језичко обликовање и присуство деминутива и хипокористика у оваквим сликама које се смењују, примећујемо да у описима (привремено) привилегованих особа нема деминутива, нема лексички исказаног саосећања ни за животиње, те нема ни назнаке функционалности „колица за дете”, која су потпуно утонула у листу бесмислено натоварених предмета и по излишности се стопила с њима. Бесмисленост тих колица, као и остатка хрпе предмета, укључује и потпуни изостанак помињања детета у овој слици – па тиме и самог хипокористика – чиме се посредно и удаљено до крајњег степена заоштрава контрастирање са сликама колоне у којој су измучена *дечица*.

У сликању народа у повлачењу Нушић остварује изразито ефектне хипотипозе, а у приказивању масовних и колективних сцена употребљава и лексему *гомилица* – као у примеру у којем колективитету приписује заједничко осећање: „Свет се већ преплашио и почео да збира у брижне гомиле” (Нушић, II, стр. 82).

Деминутиви и хипокористици у сфери „неживо”

Нушић не посеже за деминутивима само у сфери живих бића, када, како смо показали, исказује дубоку ганутост и саосећање, него и у сфери назива за предмете и појаве. И у овим случајевима најчешће се „сема ’мало/умањујуће’ неутралише у сфери размере”, и „манифестује се у сфери експресије као

субјективна оцена” (Јовановић, 2010, стр. 45). Нушић тако користи лексеме *одморак* и *слободица* да означи два појма која народ у збегу највише прижељкује.

„Тежина пута, без *чесџиџија одморка*, недовољна храна, умор и глад испио је ову децу, угасио им је онај благи детињи поглед, избрисао им је осмех са усана и посукнуо ведрину на лицу.” (Нушић II, стр. 21–22); „И раније су тим путем из Куршумлије слазили бегунци овамо у Косово, али је једнога тренутка изгледало као да оркан неће протутњати преко целе Србије и, ако где буде *џарче слободице*, биће је ту негде између Јастрепца и Копаоника.” (Нушић, I, стр. 149)

Док је суфикс *-ица* изразито продуктиван у творби деминутива, суфикс *-ак*, насупротив њему, и насупротив својој продуктивности у другим сферама (Клајн, 2003, стр. 25–27), није више продуктиван као деминутивни суфикс, те Клајн за деминутиве грађене њиме каже да „многи од ових облика постоје још само као поетизми или архаизми” (Клајн, 2003, стр. 26). Тако *одморак* (који не бележи *Речник српскога језика*) ступа у ред поетизама које Клајн наводи (типа *санак*, *данак*, *бојак*). С друге стране, хипокористичност именице *слободица* интензификована је лексемом *џарче*, којом се сугерише да се у трагедији тог степена прижељкује мало слободе, онолико колико је довољно за људски живот.

Деминуција је присутна и код назива за поједине предмете и природне појаве, као у следећим потврдама.

„Улицом већ промичу нејасне и тамне сенке, осветљујући прљаву калдрму и *дарице* бедном светлошћу *фењерчића*, која још више заклања њихову силуету. Пред овим или оним вратима стоје кола са упаљеним фењером, а коњи, покривени мокрым ћебадима, фрчу незадовољно и бије из ноздрва бела *мајилица*.” (Нушић, I, стр. 76); „А зар није? Погледајте, молим вас, – и он диже мој *фењерчић* те га принесе оној хартији што ју је још држао у руци [...] Потпоручник салутира и оде, а мало затим, док се капетан још навлачио и опремао, писну трудни знак тамо крај реке и просече ноћну тишину која је лежала над *џаланчицом*.” (Нушић, I, стр. 122); „[...] мрак је све дубље освајао и једино доле, под друмом, што су се догледали, као *дојореле звездице*, слабо осветљени прозори цркве Патријаршије.” (Нушић II, стр. 345); „Још једино, као и мало час, што се догледају, као *ушћуљене звездице*, бледо осветљени прозори цркве патријаршиске. То светле кандила над ђивотима српских владара и светаца Стевана Првовенчаног и Стевана Дечанског.” (Нушић, II, стр. 347)

Избор ових лексема, рекли бисмо, ни најмање није случајан. Говорећи о књижевности о Великом рату, Питулић (2015, стр. 175) истиче, управо на примеру овога романа: „Симбол сунца и хлеба и архетипска потреба за светлошћу биће заједнички именитељ готово свих јунака у литератури о Првом светском рату”. Деминутиви и хипокористици које Нушић употребљава у

наведеном пасажу – али не само у њему – осведочавају нарочит емоционални набој у стремљењу ка драгој, животворној и светој светлости, која је у датом моменту пригушена (*фењерчић, звездице, мајлица* и сл.). Како смо и раније приметили, ови деминутиви и хипокористички „окружени” су другим, који, у значењском и конотативном сагласју, доносе слику жељеног и милог уточишта (*јаланчица, барица*).¹³

Посебно место по контекстуалној експресивности добијају именице *барјаче* и *барјачић*.

„Мало даље, опет пред вратима једне *кућице*, жена спазила српску војску и официра, па стидно сакрила за леђима *дело барјаче* и *сикирче* којим је требала да га прикуца на капији.” (Нушић, I, стр. 125); „На једној кућици већ виси бели *барјачић*, а пред кућом остарија жена престрављено погледа непријатеља кога очекује.” (Нушић, I, стр. 125); „Пред станицом, коју означава један избледели и прокисли тробојни *барјачић*, највећа гужва и гласно објашњавање и свађа.” (Нушић, I, стр. 192)

Одабир речи *барјаче* и *барјачић* у потпуном је складу са условима у којима се одвија радња Нушићевог романа. У оквирима општег страдања, деминутиви подвлаче емоционални фон страха: у нужди и напречац пронађен комад белог платна, *барјаче*, утапа се у сценску минијатурност (жене у селима, мале кућице и сл.) која је у оштром и злокобном контрасту са димензијама надолazeћег зла. Синтагма *избледели* и *прокисли тробојни барјачић*, гашењем сјаја највишег државног знамења, указује на симболичност без снаге, на пад, страдање, пораз и друштвену дезинтеграцију. Сличну функцију има и израз *црна засјавица*, који се појављује у опису сцене жалости у којој Нушић „транспонује елеменат из народне традиције, тужбалицу и истицање црног барјака на кућу која је у жалости, сликајући дословно атмосферу у градској махали где ’залелека једна мајка; на једној сиротињској кућици, горе иза града, извеша се црна засјавица’” (Питулић, 2015, стр. 175). И у овој сцени употреба деминутива *засјавица* емоционално сенчи сасвим кратак приказ губитка где сила знамења бива сведена на немоћну ознаку једног страдалничког тренутка.

¹³ Нушић неретко обликује слику користећи исти мотивски оквир у потпуно опозитним конотативним правцима. Ово ћемо илустровати примером где је ватра основ формирања и апокалиптичног и величанственог, свечаног доживљаја уздизања из апокалипсе: „Оно страховито ватрено огњиште, које смо сад из близине посматрали, изгледало је као нека огромна ломача припремљена да на њој буде спаљен читав један народ због јереси вере у слободу. Рекао би човек да се земља упалила или, још пре, као да је од силног пламена који јој је дуктао у утроби, напрсла, па из тога ждрела сад извије жар и пламен. Из тога жара, као да га неко циновским жарачем подстиче, расипају се по гдекад читави усијани снопови и безбројни ројеви варница, као најраскошнији ватромет, узносе се у мрачне облаке дима којима је застрто небо те се отуд враћају као ватрена киша” (Нушић, II, стр. 314).

Закључак

На основу проведене анализе деминутива и хипокористика у делу *Девейсџио њејнаесџа – траједија једној народа* Бранислава Нушића, можемо закључити да ове лексеме одликује изузетна стилогеност и да она почива с једне стране на стилематичности одређених творбених модела, а са друге на њиховом кореспондентном односу са целокупним емоционалним фоном дела. Издвајају се деминутиви и хипокористици којима се означавају бића – животиње и људи према којима Нушић изражава саосећање у трагичним збивањима (пре свега, то су лексеме које на неки начин обележавају дело: *чичице, дејшенице, девојче, момче*). Поред тога, и слика колектива неретко је стилогено маркирана лексемом *јомилица (јомилице)*. Другу групацију чине деминутиви и хипокористици који означавају предмете и појаве (*одморак, слободица, барјаче, фењерчић* и сл.), у којој предмети као денотати добијају својеврстан натпредметни статус у контексту семантике целог дела.

Поред исказивања благонаклоности и емпатије, Нушић посеже за деминутивима и како би изразио емоционалност супротне усмерености, обликујући иронију, сарказам и оштру критику одређених појава и слојева друштва у контрасту са усудом „обичног” народа.

Са аспекта стилематичности и стилогености, закључујемо да стилогеност одређених деминутива потиче од њихове стилематичности (како је, на пример, са лексемама твореним суфиксом *-че*), али да и стилематичне и нестилематичне лексеме свој експресивни ефекат остварују у контексту дела као целине, функционишући као један од експонената изузетне емоционалности. Таква употреба деминутива и хипокористика сажима стилски и емоционално-психолошки ток обликовања слике колектива у трагичном искуству рата и патње.

Извори

- Нушић I: Нушић, Б. (1960). *Девейсџио њејнаесџа: Траједија једној народа*. Београд: Јеж.
 Нушић II: Нушић, Б. (1938). *Девейсџио њејнаесџа: Траједија једној народа II*. Београд: Геца Кон.

Литература

- Алексић, Ј. (2019). Приштина током одступања српске војске у јесен 1915. године. *Башићина*, 47, 379–395. <https://doi.org/10.5937/bastina1947379A>
 Брајовић, Т. (2024). Ратови, трауме и идентитети у српском роману 1991–2021 (II). *Зборник радова Филозофског факултета у Приштини*, LIV (1), 139–154. <https://doi.org/10.5937/zrffp54-46339>

- Вељковић Станковић, Д. (2020). О хипокористичним значењима апелатива с негативним евалуативним предзнаком творбене и/или лексичке основе у српском језику. *Српски језик*, XXV, 147–167. <https://doi.org/10.18485/sj.2020.25.1.12>
- Грицкат, И. (1995). О неким особеностима деминуције. *Јужнословенски филолоџ*, LI, 1–30.
- Дејановић, С. (2014). *Девейстџо њејџнаестџа* Бранислава Нушића. *Зборник радова Филозофског факултета у Приштини*, 44 (1), 17–45. <https://doi.org/10.5937/zrffp44-5880>
- Драгићевић, Р. (2016). Полисемија именичких деминутива. *Научни састџанак славистџа у Вукове дане*, 45 (3), 75–85.
- Дражић, Ј. (2022). *Присџуји њроучавању значења речи*. Нови Сад: Филозофски факултет.
- Ђорђевић, М. (2001). Историјска свест и стварност косовских Срба – путопис Бранислава Нушића. *Башиџина*, 12, 193–200.
- Иванић, Д. (2014). Нушић или прасак имагинативне енергије. *Зборник Маџице српске за књижевност и језик*, 62 (3), 691–700.
- Јовановић, В. (2010). *Деминутивне и ауименџаџивне именице у српском језику*. Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Јовић, Н. (2016). О језику Нушићеве *Девейстџо њејџнаестџе*. *Philologia Mediana*, 8, 175–192.
- Клајн, И. (2003). *Творба речи у савременом српском језику II. Суфиксација и конверзија*. Београд – Нови Сад: Завод за уџбенике и наставна средства – Институт за српски језик САНУ – Матица српска.
- Матијашевић, Ј. (1981). Структурно-семантичке компоненте категорије рода именица које означавају млада бића у руском и српскохрватском језику (са типолошког аспекта). *Научни састџанак славистџа у Вукове дане*, 7 (1), 199–211.
- Найденова, В. (2024). Комедиграфскиј стил на Бранислав Нушић – синтаксостилистичен обзор. У: А. Живковић и Ј. Милић (ур.), *Књижевно дело Бранислава Нушића: зборник радова* (стр. 203–211). Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет – ДМВ ликовна галерија и музеј.
- Пејчић, А. (2015). Причања у рату: *Девейстџо њејџнаестџа* Бранислава Нушића. *Научни састџанак славистџа у Вукове дане*, 44 (2), 489–498.
- Питулић, В. (2015). Елементи традиционалне културе у књижевности о Првом светском рату. *Научни састџанак славистџа у Вукове дане*, 44 (2), 171–182.
- Радић, П. (1984). Именички деминутивни суфикси -че и -иче у говору села Милошева у Великом Поморављу. *Јужнословенски филолоџ*, XL, 149–165.
- Ристић, С., Милосављевић, Б. и Јовановић, В. (2005). Једно од могућих решења обраде деминутива са суфиксима -че и -(ч)ић (лексикографско-лексиколошки приступ). *Српски језик*, X (1–2), 597–616.
- Самарџија, С. (2018). Нушићево Косово. У: В. Питулић, Б. Суваџић, Б. Златковић и Д. Ристић (ур.), *Савремена српска фолклористџика V. Фолклорно наслеђе Срба са Косова и Меџохије у словенском контексџу* (стр. 357–379). Београд – Нови Сад: Удружење фолклориста Србије – Богословија Светог Кирила и Методија у Призрену – Матица српска.
- Стефановић, М. (2022). *У лавиринџу речи: Ојледи из руске и српске којниџивне семанџике*. Нови Сад: Филозофски факултет.

- Чутура, И. (2024). Нушићева *Девейісііо йейінаесііа* – поређења и њихова емоционалност. У: А. Живковић и Ј. Милић (ур.), *Књижевно дело Бранислава Нушића: зборник радова* (стр. 177–188). Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет – ДМВ ликовна галерија и музеј.
- Шапић, Ј. (2024). Проблем лексикографске репрезентације деминутива у српско-руском речнику. *Јужнословенски филолоџ*, 80, 127–146. <https://doi.org/10.2298/JFI2401127S>
- Lešić, J. (1989). *Branislav Nušić, život i djelo*. Novi Sad: Sterijino pozorje – Matica srpska.
- Perić, D. (2023). Nebesko i zemaljsko Kosovo Branislava Nušića: od demografsko-etnografske slike do nacionalno-ideološke reinterpretacije tradicije. *Communication and Media*, XVIII (2), 215–233. <https://doi.org/10.5937/cm18-49023>
- Spasić, J. (2018). Jezik i stil Nušićevih kolumni. *Communication and Media*, XIII (44), 117–144. <https://doi.org/10.5937/comman13-19902>

Ilijana R. ČUTURA

University of Kragujevac
Faculty of Education
Department of Philology
Jagodina (Serbia)

Maja M. DIMITRIJEVIĆ

University of Kragujevac
Faculty of Education
Department of Didactics and Methodology
Jagodina (Serbia)

Diminutives and Hypocoristics as Linguistic and Emotional Markers in Nušić's *Devetsto petnaesta*

Summary

This paper analyzes the use of diminutives and hypocoristics in Branislav Nušić's *Devetsto petnaesta – tragedija jednog naroda*, with the aim of examining their stylistic function and their connection to the emotional and thematic layers of the text. The research applies a linguostylistic approach, considering morphological, semantic, and word-formation aspects of these lexemes.

Although the work is less discussed in scholarly literature, researchers emphasize its genre hybridity, the presence of religious and biblical motifs, its highly emotional narration, and its thematic focus on collective tragedy. Written from both personal and historical perspectives, the text combines archaisms, folk language, symbolism, and notable lexical and syntactic richness.

The use of diminutives and hypocoristics constitutes a significant stylistic feature of the work, appearing in three thematic fields: (1) animals; (2) people (often enhancing

empathy and sentimentality); and (3) objects symbolizing light and freedom, where their linguostylistic role is transposed to a symbolic-ideational level. Our analysis shows that these lexemes possess considerable stylistic potential, grounded partly in the style-markedness of certain word-formation models and partly in their correspondence with the overall emotional tone of the text. From the perspective of style-markedness and stylisticity, it becomes clear that the stylisticity of certain diminutives derives from their style-markedness (as in lexemes formed with the suffix *-će*). At the same time, both style-marked and non-style-marked lexemes achieve their expressive effect within the broader context of the work, functioning as carriers of its exceptional emotionality.

Keywords: diminutives; hypocoristics; *Devetsto petnaesta – tragedija jednog naroda*; style-markedness; stylisticity.

Овај чланак је објављен и дистрибуира се под лиценцом *Creative Commons ауторство-некомерцијално 4.0 међународна* (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

This paper is published and distributed under the terms and conditions of the *Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International* license (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).